

Nekrologer

Thelma Jexlev

11. oktober 1920 – 16. februar 2018

AF

MICHAEL H. GELTING & GRETHE JACOBSEN

Thelma Jexlev 1985. Foto: Tage Ludvigsen, Rigsarkivet.

Thelma Jexlev døde i den høje alder af 97 år efter et langt liv med virke som historiker og som arkivar. Hun var en af de store personligheder i historiefaget, hvis betydning hvilede på både hendes skriftlige arbejder og hendes mundtlige formidling af sin store viden til yngre forskere, herunder til et netværk af kvindelige forskere.

Thelma Jexlev blev cand.mag. i historie og dansk i 1947 og tilbragte sit første kandidatår i Norge som amanuensis. Hun var ansat ved Det danske Sprog- og Litteraturselskab fra 1948 til 1962, hvor hun arbejdede med *Diplomatarium Danicum* og fra 1955 tillige som historisk konsulent ved *Gammeldansk Ordbog*. I denne periode blev hun gift med historikeren Alfred Larsen og fik to børn, Kirsten og Niels. Hun bemærkede senere på et spørgsmål om en disputats, at det nåede hun ikke, men at „børnene er min disputats“.

I 1962 blev Thelma Jexlev ansat som arkivar ved Rigsarkivet, først ved Sekretariatet, dernæst ved 2. Afdeling og til sidst i 1. Afdeling med de ældre samlinger, professionelt hendes rette element. Hun knyttede hurtigt kontakt til de kvindelige arkivarer, der var ansat i Statens Arkiver, og skabte sig en basisgruppe og netværk, før disse begreber blev almene. Hendes netværk blev siden udvidet med historie- og arkivar-kolleger. Et håndgribeligt udtryk herfor er det festskrift, som en kreds af ældre og yngre kvindelige forskere udgav i anledning af hendes 65-års fødselsdag i 1985, *Fromhed og verdslighed i middelalder og renaissance. Festskrift til Thelma Jexlev*, redigeret af Ebba Waaben, Kirsten Bendixen, Grethe Jacobsen, Kirsten Jexlev og Marianne Johansen. Det er karakteristisk for Thelmas netværk, at det var enighed om to ting: Der skulle kun være kvindelige bidragydere, og emnerne skulle ikke kun være i kvindehistorie. Det er også karakteristisk, at en mandlig fagfælle følte sig lidt stødt over ikke at kunne være med til at hylde en kær kollega og derfor separat udgav en artikel (med kvindehistorisk emne) dedikeret til hende.

Det lykkedes ikke at holde festskriftet hemmeligt, så Thelma vidste et par måneder før fødselsdagen, hvad der ventede. Hun blev umådeligt glad, da hun så folderen for festskriftet og besluttede, at hendes fødselsdagsmiddag skulle holdes sammen med alle forfatterne i hendes hjem, og sådan blev det.

I sin tidlige akademiske produktion ignorerede Thelma Jexlev – som så mange andre historikere – kvindehistorie, men fik interesse for emnet senere. I 1974 skrev hun en sober og konstruktiv kritik af vennen, professor i historie ved Københavns Universitet, Niels Skyum-Nielsens bog *Kvinde og slave* (1971). Samme år forelæste hun om nonneklostrene i Roskilde på Odense Universitet, og forelæsningerne blev udgivet som *Fra dansk senmiddelalder: Nogle kildestudier* (1976), der bl.a. indeholder en grundig udredning af klostrenes økonomiske vilkår samt nonnernes antal og sociale afstamning. Hun fulgte emnet op med kildeudgaven *Roskilde Sankt Agnete klostres jordebøger og regnskaber 1508-1515*, Danmarks Middelalderlige Regnskaber, 4, udgivet af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København 2001.

I 1982 udgav hun Johannes Steenstrups *Den danske Kvindes Historie* (1917) i genoptryk med indledning, og i 1983 kom (i *Festskrift til Poul Enemark*) en perle af en artikel med tre kvindeportrætter fra senmiddelalderen og en kritisk gennemgang af senere historikers holdning til de tre kvinder.

Et andet emne for Thelma Jexlevs mange artikler har været anvendelsen af helgener og helgenfester i dateringerne af de middelalderlige breve. Hun har påvist de mange kulturhistoriske oplysninger, der kan findes i de formelle dele af de middelalderlige diplomer, og derved bragt helgenforskningen ind i et nyt og spændende spor med aner tilbage til Ellen Jørgensens disputats, *Helgendyrkelse i Danmark*, fra 1909. Hun arbejdede til det sidste på en bog herom, men nåede ikke at få den helt færdig, inden hun døde. Heldigvis har hendes ældste barnebarn, Caspar Jexlev Fomsgaard, der også er uddannet historiker, påtaget sig at fuldføre sin mormors værk.

Et tredje emne, hvor hun også har være banebrydende, er lensregnskaberne, som hun dels ordnede og udgav registraturen over: *Lensregnskaberne: En oversigt* (1978), dels brugte sin indsigt i disse regnskaber til en række punktundersøgelser.

Derudover bidrog Thelma Jexlev flittigt til danske og udenlandske opslagsværker, herunder *Dansk biografisk leksikon*, hvor hun har skrevet både individuelle biografier (om kvinder og mænd fra middelalder og renaissance) og slægtsudredninger. Kendetegnende for hendes artikler er, at de er kyndige, solide og velskrevne. Hendes udgivne skriftlige arbejder vidner om en imponerende flid og bred interesse. Hertil skal føjes hendes store registrerings- og ordningsarbejde for Rigsarkivet, hvor hun var ansvarlig for udgivelsen af *Vejledende arkivregistrarer XVII-XVIII: Lokalarkiver til 1559. Gejstlige arkiver I-II* (1973-77). 1980-1981 forestod hun omordningen af alle Rigsarkivets middelalderbreve indtil 1450, som blev samlet i én arkivserie, kaldet „Ny Kronologisk Række“. Omlægningen vakte nogle hævede øjenbryn blandt arkivar-kolleger, idet den brød med proveniensprincippet, som havde udgjort fundamentet for Rigsarkivets ordningsarbejder siden begyndelsen af 1900-tallet. Thelma Jexlev fastholdt imidlertid omordningens hensigtsmæssighed, dels fordi de „provenienser“, hvori middelalderbrevene var henlagt, med få undtagelser var arkivskabte konstruktioner fra rigsarkivar Kr. Erslev og arkivar William Christensens ordningsarbejder fra omkring 1920, dels fordi den ville lette identifikationen af brevene ud fra de gængse udgaver, *Diplomatarium Danicum* og *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis*. Omordningen har da også vist sig at fungere godt i praksis.

Thelma Jexlev var tilsynsførende på flere udgaver af middelalderlige kilder, bl.a. som medlem af Kildeskriftselskabet, deltog i Det nordiske Ødegårdsprojekt (1970-77) og sad i styregruppen for projekt „Middelalderbyen“ (1977-2016) og holdt utallige foredrag for lærd og læg. Hendes energi var legendarisk.

Thelma Jexlevs indflydelse var dog større end de konkrete beviser i form af artikler, registreringer og nyordninger og rakte ud over de officielle poster ved projekter og i lærde selskaber. Hun havde en enestående evne til at formidle sin omfattende viden og erfaring med de middelalderlige diplomer til yngre forskere på en måde, der opfordrede til at stille endnu flere spørgsmål og til at lytte. Et besøg på Rigsarkivet var altid en oplevelse, hvis Thelma blev involveret. Krævede besvarelserne mere tid, end der af hensyn til andre besøgende på læsesalen nødvendigvis kunne tilstås på stedet, blev den spørgende inviteret op på Thelmas kontor til te og en enetime i middelalderhistorie, i kildekritik og ofte også i forskningsstatus. Undertiden løb Thelmas begejstring for emnet af med hende, så hun glemte, at den spørgende ikke var så fortrolig med alle de personer, Thelma omtalte, som hun selv var. Den ene af forfatterne af denne nekrolog erindrer et møde på Thelmas kontor, hvor hun forundret opdagede, at den stakkels Birgitte, som Thelma så levende og med så stor sympati fortalte om, ikke var en nulevende veninde, men en middelalderlig, Birgitte Olufsdatter Thott (død efter 1498). Trådene blev dog redt ud, og en „veninde“ fra 1400-tallet formidlet til kollegaen fra 1900-tallet. Thelma var da i gang med at skrive sin artikel om de tre adelskvinder.

Thelma inspirerede også en historiekollega, Benito Scocozza, til at bygge sin kvindelige detektivfigur på Thelma i krimien *Der var engang et mord* (1993).

På Rigsarkivet var Thelma en afholdt og elsket arkivar, respekteret for sin viden, sit engagement og sin energi, og elsket for sit generøse og varme hjerte, som ytrede sig over for alle kategorier af medarbejdere. Også mange læsesalsbrugere nød godt af hendes store viden og færdigheder, ikke mindst i læsningen af gamle håndskrifter. For brugere, som ikke kendte hende i forvejen, kunne mødet godt virke lidt overraskende. Thelma var livet igennem noget svagtseende, og for en bruger, som måske havde siddet i en halv dag og kæmpet med vanskeligt læselige kragetæer fra 1400-1500-tallet og omsider fik tilkaldt Thelma, kunne det være let intimiderende, når arkivaren enten stak ansigtet helt ned til dokumentet eller løftede det helt op til næsen for så at give en flydende oplæsning af indholdet, undertiden fulgt af et: „Kan De ikke læse det?“ For, som en kollega på læsesalen engang sagde, ikke uden et anstrøg af beundring: „Thelma er taktløs uden per-

sons anseelse“. I 1980'erne var Thelma tjenesteældste arkivar på Rigsarkivets 1. Afdeling, og i overarkivarens fravær var det hende, der stod for afdelingens ledelse som fungerende overarkivar. Det kunne godt blive ganske håndfast, hvis der var noget, hun fandt nødvendigt at få gjort, f.eks. oprydning i arkivmagasinerne. En sen eftermiddag traf den ene af denne nekrologs forfattere en tydeligt udmattet arkivbetjent i elevatoren. På spørgsmålet om, hvad der dog var sket, sagde han blot: „Thelma og jeg har fungeret“. Thelma Jexlev var en arkivar, som i høj grad var med til at sætte sit præg på Rigsarkivet, og hun er fortsat savnet.

I 2014 havde Thelma Jexlev den store sorg at miste sin datter, Kirsten Jexlev, men hendes svigersøn og de fire børnebørn støttede op om hende til det sidste.